

...és a Jóisten éltesen sokáig!

Személyes gondolatok Németh János születésnapján

Négy fekete-fehér fényképet nézegetek. Valamennyi 1980 tavaszán készült. Féltucatnyi társaság üli körül a kis asztalt. Az asztalon metszett kristály pálinkáspohár, ropi, gyertya, fényképek, egy megbújó gyufásdoboz. Balra a nagy ablak függönye előtt bókoló datolyapálma, tőle jobbra televízió, rajta korongozott női figurás gyertyatartó.

Negyed századdal ezelőtti zalaapáti látogatás négy képbe merevített pillanata. Keszthely Zalához való visszacsatolását követően közös ismerősünkkel kerestem fel a Végh-Cservenka házaspárt, Maricát és Gyurit, hogy megbeszéljük keszthelyi kiállításának részleteit. Amikor odaértünk Egerszegről érkezett vendégek beszélgettek a hallban. Később számomra is természetessé vált, hogy a zöld díszbokrok és magas fenyők között megbújó földszintes házban a vendég a legtermészetesebb dolog. A vendég, akinek kedvéért azonnal előkerült a kávé, a tea, egy kis harapnivaló, itóka.

- Németh János – nyújtotta köszönésre kezét az alacsonyabb, világos garbós, sötét hajú fiatalember. Szemében és szája szögletében mosoly bújt meg. A kerámikus – csúszott ki majdnem a számon. Személyesen ugyanis nem ismertem, de munkásságát igen. Aztán sok mindenről kezdtünk el beszélgetni; a megyei átszervezésről, a kiállításról, a művészetekről, majd arról, mikor találkozunk ismét. A fél órára tervezett találkozóból három óra lett. Évek után persze azt is megtanultam, hogy a Német Jánossal folytatott beszélgetést sohasem lehet fél órán belül befejezni. A – főleg művészettel kapcsolatos – témák egymás után sorjáznak, óhatatlanul bújnak elő gondolatunk szövedékéből, beszéljük ki, vagy meg az egyes dolgok lényegéről vallott nézeteinket. Ezek a beszélgetések – a halaszthatatlan munkák miatt olykor meg-megszakadóan, de – közel negyed évszázada folynak. Az ismeretség barátsággá nemesedett, közös barátainknak köre, hol csappant, hol bővült, de jobbára mind a mai napig megmaradt.

Újabb képek kerülnek a kezembe. Németh János és Gácsi Mihály kiállításának megnyitója 1980 nyarán Keszthelyen, a művelődési központban. Koczogh Ákos megnyitóbeszédét követően éppen gratulál Jánosnak. A következő kép 1983 őszén készült a szigligeti Alkotóház középső nagyszobájában. Koczogh Ákos és felesége Katika voltak vendéglátóink: Jánosnak, feleségének Marikának, Végh Maricának, Cservenka Gyurinak és nekem. Ákos számtalan cikket írt Németh Jánosról a művészeiről, az emberről, több kiállítását nyitotta meg. Ő is a baráti kör tagja volt. Tragikus halálával nemcsak egy kiváló művészettörténész, művészeti író, hanem egy kitűnő barát távozott.

A nyolcvanas évek közepétől közösen jártunk Major-Zala Lajos hévízi villájában megtartott augusztusi szeánszokra. Ezek előbb Lajos-napi találkozók,

majd a házigazda és a vendégsereg elhatározásából az informális (laza, hivatalos engedély nélküli) Csokonai Asztaltársaság összejövetelei lettek. A házban és a kertben a vendégek, kint az utcán, a zsiguliban pedig a politikai nyomozók mulatták az időt. Mi egymás szavára, gondolataira, javaslataira, munkáira figyeltünk, ők ránk. Képek kerülnek elő. Ott vagyunk Pomogáts Béla, Takács Gyula, Tatay Sándor, Péntek Imre, Ferdinandy György, Erdélyi Zsuzsanna, Csengey Dénes, Laczkó András, Fodor András, Tüskés Tibor, Fülöp Gábor, Albert Gábor társaságában. Az egyik képen a pince kovácsrelikviákkal borított fala előtt beszélgetünk: Németh János, Csurka István és én. Zalán Tibor, Hatvani Dániel, Papp Árpád, Bertha Bulcsú egy másik sarokban fogyasztják a házigazda borát, beszélgetnek. Ezekre az időkre emlékezve készítette el János a Göcseji madonna reliefet, hogy azután a mű felkerülve Major-Zala Lajos házának falára, megihlesse a költő-házigazdát és megírja a művet dicsérő versét. Erről is született fotó. Ezeket új barátunk, Gelencsér Ferenc készítette.

Ahogy egyre mélyebbre ások az emlékekbe, ezernyi közös emlék tolul fel a múltból. Ahogy múlnak az évek bennem is egyre jobban megerősödik a tudat, hogy meghatározóak voltak ezek a vele és barátainkkal együtt töltött órák. Amikor 1993-ban a Csokonai Asztaltársaság összejövetelének egyik szervezője Laczkó András azt javasolta, hogy a társaság tagjai a társaság más tagjairól tartsanak előadást, jómagam Németh Jánost választottam. Amikor nekikezdtem az írásnak, akkor merült csak fel bennem a kétség: vajon mit is tudnék (tudok-e egyáltalán valamit) írni? Művészettörténeti elemzést? Nem vagyok művészettörténész. A kerámiaművesség és a művész kapcsolatát? Nem vagyok művészeti író. Végül a legnehezebb utat választottam és előadásom a következő címet kapta: Tükörben (Lírai vallomás Németh Jánosról). Egyre inkább meggyőződésemmé, amit akkor leírtam: „Németh János a fazekas ősök gyermeke és unokája ezt az évezredes mesterséget választotta. Választotta? Vagy inkább ez az emberre hagyományozott isteni mesterség választotta ki magának Németh Jánost, hogy keze alatt szobrokká, domborművekké, edényekké simuljon a sárga agyag?” S valóban vele együtt élt, módosult, alakult a minden nap újra és újra elővett formázható sár. Keze alatt újabb és újabb formák bontakoztak ki. Új gondolatok, új kihívások, új megoldások jellemzik korszakait, de sohasem lett hűtlen az eredendően megfogalmazott ars poeticájához: „...Elhatároztam hát, hogy megcsinálom a magam „céhkorsóit”, újfogalmazva azokat egy más műhely, más világ viszonyai között. A formák nyújtottak vagy hasasok, idézik a régebbieket. A korszok domborműveim is felhasználom a korongozást: a csövek, kúpok, gömbök félmetszetei rendeződnek mondandómmá”. Vagy másutt: „Sokat írtam már a szobrokról, domborművekről. Ezek mindenképpen mások, mert a magam keze nyomán születnek. Itt az agyag nem segédanyag, hanem az alap, amely a végső formát, a kerámiaszobrot meghatározza, csak az enyéme, a saját törvényeim szerint készülnek”.

A mű maga a művész. Kitárulkozik, pőrén, sokszor sebezhetően áll az őt befogadó világ előtt. Így van ez jelen esetben is. Németh János kerámiái

harmonikusak: formáikban, színeikben egyaránt. Mindezek ellenére ezt a formavilágot is meg kell érteni, meg kell ismerni, meg kell tanulni. Amint a mesebeli Szezám kapuja megnyílt, hogy láthatóvá legyen a temérdek kincs, Németh János művészetének kapuit is ki kell nyitnunk, hogy feltáruljanak előttünk azok a szépségek, amelyek e művek, e művészet sajátja.

Németh Jánosról nem tudok elfogultság nélkül beszélni, vagy írni. Egyet azonban senki nem vonhat kétségbe, hogy ő a kerámiaművészet kiemelkedő egyénisége. Pályájára a szakadatlan megújulás, az elhivatottság, a hit és az emberekbe vetett bizalom a jellemző. Mindezek hiányában csupán mesterség lenne e munka, akár lehetne jó mesterség is, de a belső tűz, a belülről jövő örök megmérettetés kényszere, a befogadott világ önmagán való átlényegítése, az maga a művészet, amely a tehetség révén materializálódik. A tehetség transzcendens. Ugyanis a megismerés határain túli világba vezet. Ezért fenséges és gyönyörű. Ennek felismerése pedig maga a művészetek befogadásának legnagyobb pillanata.

Németh János hetven éves. Senki nem mondaná! Magam is csak akkor hiszem el, amikor belenézek a lexikonba. Hetven év. A hetvenedik állomás. A vonat máris indul tovább. Új feladatok, új kihívások felé...

Kedves Jancsi! Köszönöm barátságodat, köszönöm a beszélgetéseket, a vitákat (amelyekben mindig egymást erősítettük), köszönöm a segítségeket. Köszönöm a Báthory utcai és vonyarci gondúzó borozgatásokat. Tiszta szívből kívánok további jó munkát és ehhez jó egészséget. Vigyázzatok egymásra Marikával, és a Jóisten éltesse sokáig!

Keszthely, 2004. tavasza

Cséby Géza

(Megjelent: In honorem Németh János. Zalaegerszeg 2004. 37-39)